

Спасьонова А. С.

здобувачка вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, гр. 31 ДОМТ
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

**УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ СЕРЕДИНИ XVII ст.:
ПРИЧИНИ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ**

Науковий керівник: канд. іст. наук **Лапченко А.С.**

Минуле кожної країни і кожної нації ототожнюється в історичній пам'яті народу з епохальними подіями і періодами, які з плином часу не втрачають своєї актуальності, навчального та виховного значення. Такою подією в історії України стала Національна революція середини XVII століття, що започаткувала нову епоху в боротьбі українського народу за незалежність і створення самостійної соборної держави.

На середину XVII ст. Україна була країною, в якій буржуазні елементи виступали досить рельєфно і починали відігравати роль головного фактора в історичному розвитку. Загальноєвропейські тенденції значною мірою позначилися й на українській історії. Безперечно – центральною подією історії України цієї доби стала Перша українська національна революція середини XVII ст., що спричинилася до глобальних змін соціально-політичного устрою, релігійної ситуації, форм власності. По-суті, Україна, запрограмувала всі найзначніші зміни в системі міжнародних відносин, істотною мірою посприявши занепаду однієї з найпотужніших країн – Речі Посполитої.

При аналізі причини Української національної революції слід відзначити, що у цей час надзвичайно ускладнилася соціально-економічна ситуація в

Богдан Хмельницький: історична постать у контексті процесів українського державотворення

українських землях, що входили до складу Речі Посполитої. Фільварково-панщинна система посилювала експлуатацію шляхом обезземелення селян, зростання панщини, запровадження кріпацтва, збільшенням натуральних і грошових податків.

В складній ситуації опинилося і міщанство, особливо в тих містах, які перебували у приватній власності феодалів. Міщани виконували повинності та сплачували податки, в т. ч. церковну десятину. Магдебурзьке право теж постійно обмежувалося. До того ж у політичному та економічному житті міст провідну роль відігравали поляки та інші іноземці, що спричиняло загрозу «випадання» українців із загальнолюдських цивілізаційних процесів, перетворення їх на відсталу «селянську націю».

Незадоволене своїм становищем було й козацтво, в т. ч. реєстрове, авторитет, вплив, активність та слава якого зростали, а права дедалі більше обмежувалися Річчю Посполитою, особливо після т. зв. «Ординації Війська Запорозького» 1638 р. Таким чином, рушійними силами революції стали: козацтво, селяни, міщани, а також дрібна українська шляхта, православне духовенство, тобто практично всі соціальні верстви тогочасного українського суспільства

Українська національна революція у своєму розвитку пройшла кілька етапів, які можна виділити на основі договорів, що їх укладала Українська держава. Саме вони приводили до суттєвих соціально-політичних змін в Україні. Тому, перший етап можна визначити періодом з весни 1648 до серпня 1649 рр.. На цьому етапі козацьке повстання після перемог під Жовтими Водами і Корсунем (травень 1648 р.), переросло в національно визвольну війну всього українського народу проти Польщі. Перемога під Пилявцями (вересень 1648 р.), облога Львова (жовтень 1648 р.), Замостя (листопад 1648 р.), перемир'я з Польщею і тріумфальний вступ повстанського війська на чолі з Б. Хмельницьким. Але Б. Хмельницький та його соратники у цей період стояли

Богдан Хмельницький: історична постать у контексті процесів українського державотворення

на позиціях традиційного «козацького автономізму», реформування Речі Посполитої та надання Україні такого ж статусу і прав як Литві.

Другий етап визначається часом від Зборівського мирного договору 1649 р. до Білоцерківського мирного договору (вересень 1651 р.). На цьому етапі уконституювалася Українська держава Б. Хмельницького по всіх параметрах, які характеризують будь-яку державу: кордон, адміністративно-територіальний поділ, система влади, військо, судова, фінансова системи, міжнародні відносини і т.д.

Третій етап розпочався від укладення Білоцерківського мирного договору 1651 р. і тривав до Переяславської угоди (січень 1654 р.) та Березневих статей (1654 р.). На цьому етапі внаслідок поразки під Берестечком, суттєво зменшилася територія Української держави, а в наслідок чергової зради татар, в зовнішньополітичних орієнтаціях Б. Хмельницького почав домінувати Московський вектор, який привів до укладення союзу з Московщиною. Четвертий етап тривав від часу підписання Березневих статей 1654 р. до Гадяцької угоди (вересень 1658 р.). В цей період помер Богдан Хмельницький, а його наступник Іван Виговський кардинально змінив вектор зовнішньої політики на пропольський.

П'ятий етап можна визначити періодом від Гадяцької угоди 1658 р. до підписання Андрусівського договору (перемир'я) 1667 р. В цей період, з одного боку, посилилася боротьба за українські землі між Московщиною і Польщею, в результаті якої Україну було поділено навпіл – Лівобережну у складі Московської держави й Правобережну в складі Речі Посполитої. З другого ж – в Україні розгорнулася боротьба козацько-старшинських угруповань за владу, що переросла фактично у громадянську війну й привела Україну до стану Руїни.

Шостий етап тривав найдовше – від Андрусівського трактату до укладення Вічного миру 1686 р. між Московською державою та Річчю Посполитою, за яким остаточно відбулось закріплення поділу Української держави на дві

Богдан Хмельницький: історична постать у контексті процесів українського державотворення

частини: Правобережжя залишалося під польською короною, а Лівобережжя залишалося під владою російського царя. Водночас – це період поглиблення внутрішніх протиріч і взаємної боротьби між козацько-старшинськими угрупованнями, а також посиленням зовнішньої агресії не лише з боку східного сусіда й Варшави, а й Туреччини та Кримського ханства.

Феодалні порядки були реставровані в повній мірі і в найжорстокіших формах повного і завершеного кріпосництва, що межувало з рабовласництвом. Велике землеволодіння було відновлене в повних масштабах. ...Натомість кріпосне право, що існувало в російській державі, простим актом було поширене на українське селянство і проіснувало тут (як і в цілій Росії) до 1861 р. Таким чином, усі соціально-економічні здобутки Національно-визвольної війни були остаточно зведені нанівець.

Політична автономія України була ліквідована остаточно і повністю в другій половині XVIII ст. в 1764 р. остаточно скасовано Гетьманщину; в 1775 р. здобуто і зруйновано Запорозьку Січ – останнього носія української державності. Від того часу аж до 1917 р. Україна своєї державності не мала.

Література:

1. Воронянський А. В. История Украины: учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Харьков.: Парус, 2011. 592 с.
2. Воронянський О. В. Еволюція системи державної влади в сучасній Україні в контексті концепції патронально-клієнтарних відносин. *Державне будівництво*. 2012. № 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2012_1_6.
3. Воронянський О. В. Концепт національного суверенітету як принцип реалізації політичних прав нації. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2011. №. 9. С. 255-260.

Богдан Хмельницький: історична постать у контексті процесів українського державотворення

4. Воронянський О. В. Роль національного суверенітету в легітимації державної влади. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. №. 2. С. 216-221.

5. Калініченко В.В., Воронянський О. В., Калініченко В.В. Історія України: від найдавніших часів до сьогодення. Навчальний посібник. Харків: Оберіг, 2016. 440 с.